Repertoriul jurisprudenței

HOTĂRÂREA CURȚII (Camera întâi)

16 ianuarie 2014*

„Trimitere preliminară — Cooperare judiciară în materie civilă — Regulamentul (CE) nr. 1346/2000 — Proceduri de insolvență — Acțiune revocatorie întemeiată pe insolvență — Domiciliul pârâtului într-un stat terț — Competența instanței din statul membru în care se află centrul intereselor principale ale debitorului”

În cauza C-328/12,

având ca obiect o cerere de decizie preliminară formulată în temeiul articolului 267 TFUE de Bundesgerichtshof (Germania), prin decizia din 21 iunie 2012, primită de Curte la 11 iulie 2012, în procedura

Ralph Schmid, în calitate de lichidator în procedura de insolvență privind bunurile deținute de Aletta Zimmermann,

împotriva

Lilly Hertel,

CURTEA (Camera întâi),

compusă din domnul A. Tizzano, președinte de cameră, domnul K. Lenaerts, vicepreședinte al Curții, îndeplinind funcția de judecător al Camerei întâi, domnii A. Borg Barthet și E. Levits și doamna M. Berger (raportor), judecători,

avocat general: doamna E. Sharpston,

grefier: domnul K. Malacek, administrator,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 10 aprilie 2013,

luând în considerare observațiile prezentate:

— pentru domnul Schmid, în calitate de lichidator în procedura de insolvență privind bunurile doamnei Zimmermann, de G. S. Mohnfeld, Rechtsanwalt;

— pentru guvernul german, de T. Henze și de J. Kemper, în calitate de agenți;

— pentru Comisia Europeană, de W. Bogensberger și de M. Wilderspin, în calitate de agenți,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 10 septembrie 2013,

* Limba de procedură: germana.

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Cererea de decizie preliminară privește interpretarea articolului 3 alineatul (1) din Regulamentul (CE) nr. 1346/2000 al Consiliului din 29 mai 2000 privind procedurile de insolvență (JO L 160, p. 1, Ediție specială, 19/vol. 1, p. 143, denumit în continuare „regulamentul”).

2 Această cerere a fost formulată în cadrul unui litigiu între domnul Schmid, în calitate de lichidator în procedura de insolvență privind bunurile doamnei Zimmermann (denumită în continuare „debitoarea”), pe de o parte, și doamna Hertel, cu reședința în Elveția, pe de altă parte, având ca obiect o acțiune revocatorie.

Cadrul juridic

3 În considerentele (2)-(4), (8), (12) și (14) ale regulamentului se menționează:

„(2) Buna funcționare a pieței interne impune ca procedurile transfrontaliere de insolvență să funcționeze eficient și efectiv [...]

(3) Activitățile întreprinderilor au din ce în ce mai des efecte transfrontaliere și sunt, prin urmare, într-o măsură tot mai mare reglementate de legislația comunitară. Insolvența acestor întreprinderi aduce deopotrivă atingere și bunei funcționări a pieței interne, impunându-se astfel crearea unui un act comunitar care să impună coordonarea măsurilor ce urmează să fie adoptate în privința patrimoniului unui debitor insolvent.

(4) Pentru buna funcționare a pieței interne este necesar să se evite ca părțile să fie tentate să transfere bunurile lor sau procedurile judiciare dintr-un stat membru în altul, în încercarea de a obține o situație juridică mai favorabilă («forum shopping»).

[...]

(8) Pentru a se atinge obiectivul de a ameliora eficiența și accelera procedurile de insolvență cu efecte transfrontaliere, este necesar și recomandabil ca dispozițiile privind competența, recunoașterea și dreptul aplicabil în acest domeniu să fie cuprinse într-un act juridic comunitar imperativ și direct aplicabil în statele membre.

[...]

(12) Prezentul regulament permite deschiderea procedurii principale de insolvență în statul membru în care se află centrul intereselor principale ale debitorului. Aceste proceduri au o întindere universală și includ toate bunurile debitorului. [...]

[...]

(14) Prezentul regulament se aplică numai procedurii în cadrul căreia centrul intereselor principale ale debitorului este situat în cadrul Comunității.”

4 Potrivit articolului 1 alineatul (1) din regulament:

„Prezentul regulament se aplică procedurilor colective ce iau naștere în contextul insolvenței debitorului care au ca urmare desistarea parțială sau totală a acestuia și desemnarea unui lichidator.”

5 Articolul 3 din regulament, intitulat „Competență internațională”, prevede la alineatul (1):

„Competența de a deschide procedura de insolvență revine instanțelor din statul membru pe teritoriul căruia se află centrul intereselor principale ale unui debitor. [...]”

6 Articolul 5 alineatul (1) din regulament prevede:

„Deschiderea procedurii de insolvență nu aduce atingere drepturilor reale al unui creditor sau terț asupra bunurilor corporale sau necorporale, mobile ori imobile – atât bunuri individual determinate, cât și constituite în universalități a căror alcătuire se poate modifica – aparținând debitorului și care se află pe teritoriul unui alt stat membru la data deschiderii procedurii.”

7 Potrivit articolului 6 alineatul (1) din regulament:

„Deschiderea procedurii de insolvență nu aduce atingere dreptului unui creditor de a invoca compensarea creanței sale cu cea a debitorului asupra sa, dacă o astfel de operațiune este permisă de legea aplicabilă creanței debitorului insolvent.”

8 Articolul 14 din regulament are următorul cuprins:

„Dacă, după deschiderea procedurii de insolvență, debitorul dispune cu titlu oneros:

— de un bun imobil sau

— de o navă sau o aeronavă supuse înscrierii într-un registru public sau

— de valori mobiliare a căror existență presupune înscrierea într-un registru prevăzut de lege;

valabilitatea acestui act este reglementată de legea statului pe teritoriul căruia se află bunul imobil sau sub a cărui autoritate este ținut registrul.”

9 Articolul 25 alineatul (1) din regulament prevede:

„Hotărârile cu privire la desfășurarea și închiderea unei proceduri de insolvență pronunțate de o instanță a cărei hotărâre de deschidere este recunoscută în temeiul articolului 16, precum și un concordat aprobat de o atare instanță sunt, de asemenea, recunoscute fără îndeplinirea niciunei alte formalități. Aceste hotărâri sunt executate în conformitate cu articolele 31-51 [cu excepția articolului 34 alineatul (2)] din Convenția de la Bruxelles privind competența și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială, astfel cum a fost modificată prin convențiile de aderare la această convenție.

Primul paragraf se aplică și hotărârilor care decurg în mod direct din procedura de insolvență și care au o strânsă legătură cu aceasta, chiar dacă au fost pronunțate de o altă instanță.

[...]”

10 În temeiul articolului 44 alineatul (3) litera (a) din regulament, acesta nu se aplică „în niciun stat membru, în măsura în care este incompatibil cu obligațiile în materie de faliment care decurg dintr-o convenție încheiată de statul respectiv cu una sau mai multe țări terțe înainte de intrarea în vigoare a prezentului regulament”.

11 Anexa A la regulament conține o listă a procedurilor de insolvență prevăzute la articolul 1 alineatul (1).

Litigiul principal și întrebarea preliminară

12 Domnul Schmid este lichidatorul desemnat în procedura de insolvență deschisă în Germania, la 4 mai 2007, împotriva debitoarei. Pârâta, doamna Hertel, are reședința în Elveția. Domnul Schmid a chemat-o în judecată în fața instanțelor germane, prin intermediul unei acțiuni revocatorii, solicitând reintegrarea în patrimoniul debitoarei a sumei de 8 015,08 euro, care nu include și dobânzile. Această acțiune a fost respinsă ca inadmisibilă în prima și în a doua instanță pentru motivul lipsei de competență internațională a instanțelor germane. Prin intermediul unui recurs, domnul Schmid continuă acțiunea revocatorie în fața Bundesgerichtshof.

13 Această din urmă instanță remarcă faptul că litigiul principal intră în domeniul de aplicare material al articolului 3 alineatul (1) din regulament. Instanța face referire în această privință la Hotărârea din 12 februarie 2009, Seagon (C-339/07, Rep., p. I-767), și amintește că, în hotărârea respectivă, Curtea a declarat că instanțele din statul membru pe teritoriul căruia a fost deschisă procedura de insolvență sunt competente să se pronunțe asupra unei acțiuni revocatorii îndreptate împotriva unui pârât care are sediul social într-un alt stat membru.

14 Cu toate acestea, încă nu ar fi rezolvată problema dacă articolul 3 alineatul (1) din regulament se aplică în cazul în care procedura de insolvență a fost deschisă într-un stat membru, însă pârâtul din acțiunea revocatorie nu are domiciliul sau sediul social într-un stat membru, ci într-un stat terț.

15 Instanța de trimitere consideră că, potrivit modului de redactare a articolului 3 alineatul (1) din regulament, este suficient, în vederea aplicării acestei dispoziții, ca centrul intereselor principale ale debitorului să se afle într-un stat membru. Cu toate acestea, întrucât aplicarea acestui regulament presupune prezența unui element de extraneitate, nu rezultă cu claritate dacă acesta trebuie să se raporteze la un alt stat membru sau la un stat terț.

16 În aceste condiții, Bundesgerichtshof a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarea întrebare preliminară:

„Instanțele din statul membru pe teritoriul căruia a fost deschisă procedura de insolvență cu privire la patrimoniul debitorului sunt competente să se pronunțe asupra unei acțiuni revocatorii formulate în cadrul procedurii de insolvență și îndreptate împotriva unui pârât care nu are domiciliul sau sediul social pe teritoriul unui stat membru?”

Cu privire la întrebarea preliminară

17 Prin intermediul întrebării preliminare formulate, instanța de trimitere solicită, în esență, să se stabilească dacă articolul 3 alineatul (1) din regulament trebuie interpretat în sensul că instanțele din statul membru pe teritoriul căruia este deschisă procedura de insolvență sunt competente să se pronunțe asupra unei acțiuni revocatorii formulate în cadrul procedurii de insolvență și îndreptate împotriva unui pârât care nu are domiciliul pe teritoriul unui stat membru.

18 Pentru a răspunde la această întrebare, trebuie amintit de la bun început că articolul 3 alineatul (1) din regulament se limitează la a prevedea că sunt competente pentru a deschide o procedură de insolvență împotriva unui debitor instanțele din statul membru pe teritoriul căruia se află centrul intereselor principale ale acestui debitor. În cauza principală, centrul intereselor principale ale debitorului se află în Germania.

19 Cu toate acestea, cu titlu introductiv, trebuie determinat dacă, în cazul în care singurul element de extraneitate din situația în cauză privește raportul dintre un stat membru și un stat terț, procedura de insolvență este de competența instanțelor din acest stat membru în temeiul articolului 3 alineatul (1) din regulament sau dacă nu cumva această problemă de competență internațională trebuie rezolvată prin aplicarea dreptului național al acestui stat membru.

20 În ceea ce privește problema care se ridică în cadrul acestei determinări dacă aplicarea regulamentului presupune, în orice caz, existența unor elemente de extraneitate în sensul că nu intră în domeniul de aplicare al regulamentului decât situațiile care prezintă legături cu două sau mai multe state membre, trebuie să se observe că o asemenea condiție generală și absolută nu reiese din cuprinsul dispozițiilor regulamentului.

21 Astfel, după cum a amintit avocatul general la punctul 25 din concluzii, nici articolul 1 alineatul (1) din regulament, intitulat „Domeniul de aplicare”, nici anexa A, care conține o listă a procedurilor de insolvență prevăzute la această primă dispoziție, nu restrâng aplicarea regulamentului la procedurile care prezintă un element de extraneitate în sensul evocat la punctul precedent. Aceeași este situația în ceea ce privește considerentul (14) al regulamentului, potrivit căruia aplicarea acestuia nu este exclusă decât în cazul în care centrul intereselor principale ale debitorului s-ar afla în afara Uniunii Europene.

22 Desigur, aplicarea mai multor dispoziții ale regulamentului presupune prezența unor elemente care au legătură cu teritoriul sau cu ordinea juridică a cel puțin două state membre, după cum este cazul articolului 5 alineatul (1) din regulament, care prevede o normă privind drepturile reale ale unor terți asupra unor bunuri ale debitorului care se află, la momentul deschiderii procedurii, pe teritoriul „unui alt stat membru”, sau al dispozițiilor capitolului III din regulament, referitoare la „procedurile secundare de insolvență”, care nu vizează decât procedurile secundare care au fost deschise în alt stat membru.

23 Cu toate acestea, alte dispoziții ale regulamentului, precum articolele 6 și 14 din acesta, nu conțin asemenea restricții exprese. În plus, articolul 44 alineatul (3) litera (a) din regulament prevede că acesta nu se aplică în niciun stat membru în măsura în care este incompatibil cu obligațiile în materie de faliment care decurg dintr-o convenție încheiată de statul respectiv cu unul sau mai multe state terțe înainte de intrarea în vigoare a regulamentului. Or, această dispoziție ar fi în principiu superfluă dacă regulamentul în cauză nu s-ar aplica relațiilor dintre un stat membru și un stat terț.

24 În ceea ce privește, în acest context, dispozițiile regulamentului care nu prevăd în mod expres un element de extraneitate care implică cel puțin două state membre, trebuie constatat că nici obiectivele urmărite de regulament, astfel cum reies în special din considerentele acestuia, nu militează în favoarea unei interpretări stricte a domeniului de aplicare al regulamentului, presupunând prezența necesară a unui asemenea element.

25 Astfel, deși din considerentele (2)-(4) ale regulamentului reiese că obiectivul acestuia este în special asigurarea „bunei funcționări a pieței interne”, decurge totuși din considerentul (4) menționat că acest obiectiv impune în particular „să se evite ca părțile să fie tentate să transfere bunurile lor sau procedurile judiciare dintr-un stat membru în altul, în încercarea de a obține o situație juridică mai favorabilă («forum shopping»)”. Considerentul (8) al regulamentului constată obiectivul „de a ameliora eficiența și [de a] accelera procedurile de insolvență cu efecte transfrontaliere”, iar în considerentul (12) al regulamentului se precizează că procedurile de insolvență care intră în domeniul de aplicare al regulamentului „au o întindere universală și includ toate bunurile debitorului”. Aceste din urmă obiective pot include nu numai relațiile dintre statele membre, ci, prin natura și potrivit cuprinsului lor, orice situație transfrontalieră.

26 În sfârșit, o limitare a domeniului de aplicare al regulamentului la situații care implică în mod necesar cel puțin două state membre nu rezultă nici din obiectivele specifice proprii articolului 3 alineatul (1) din regulament.

27 În această privință, trebuie amintit că această dispoziție se limitează la a prevedea o normă de competență internațională potrivit căreia „competența de a deschide procedura de insolvență revine instanțelor din statul membru pe teritoriul căruia se află centrul intereselor principale ale unui debitor”. Astfel, interpretat în lumina considerentului (8) al regulamentului, articolul 3 alineatul (1) din acesta urmărește să promoveze previzibilitatea și, prin urmare, securitatea juridică în ceea ce privește competențele jurisdicționale în materie de faliment.

28 Or, Curtea a statuat deja că, în scopul stabilirii instanței competente să deschidă procedura de insolvență, centrul intereselor principale ale debitorului trebuie determinat din momentul formulării cererii de deschidere a procedurii de insolvență (a se vedea Hotărârea din 17 ianuarie 2006, Staubitz-Schreiber, C-1/04, Rec., p. I-701, punctul 29). După cum a arătat avocatul general la punctul 29 din concluzii, în această etapă timpurie este posibil să nu existe informații cu privire la existența unui eventual element de extraneitate. Cu toate acestea, stabilirea instanței competente nu poate fi amânată până la momentul în care vor fi localizate diversele elemente legate de procedură în plus față de centrul intereselor debitorului, precum domiciliul unui potențial pârât într-o acțiune accesorie. Într-adevăr, dacă s-ar aștepta până la cunoașterea acestor elemente, s-ar compromite obiectivele care constau în ameliorarea și în accelerarea procedurilor de insolvență care au efecte transfrontaliere.

29 Prin urmare, ca regulă generală, aplicarea articolului 3 alineatul (1) din regulament nu poate depinde de existența unui element de extraneitate care implică un alt stat membru.

30 În aceste condiții, în ceea ce privește aspectul specific dacă instanțele din statul membru pe teritoriul căruia a fost deschisă procedura de insolvență sunt competente să se pronunțe asupra unei acțiuni revocatorii formulate în cadrul procedurii de insolvență și îndreptate împotriva unui pârât care nu are domiciliul pe teritoriul unui stat membru, trebuie amintit că, la punctul 21 din Hotărârea Seagon, citată anterior, Curtea a statuat că articolul 3 alineatul (1) din regulament trebuie interpretat în sensul că atribuie de asemenea o competență internațională instanțelor din statul membru competent să deschidă o procedură de insolvență, pentru judecarea acțiunilor care rezultă în mod direct din această procedură și care sunt strâns legate de aceasta.

31 Desigur, la punctul 25 din hotărârea menționată, Curtea a statuat de asemenea că aceste instanțe sunt, prin urmare, competente pentru a se pronunța asupra unei acțiuni revocatorii formulate în cadrul unei proceduri de insolvență și îndreptate împotriva unui pârât care are sediul social într-un alt stat membru.

32 Cu toate acestea, simplul fapt că, în aceeași hotărâre, Curtea s-a limitat la a constata competența instanței de deschidere pentru a se pronunța asupra acțiunilor îndreptate împotriva pârâților stabiliți în alt stat membru nu permite să se concluzioneze că o asemenea competență este *a priori* exclusă în cazul în care pârâtul respectiv ar fi stabilit într-un stat terț, dat fiind faptul că Curtea nu era chemată să soluționeze această problemă. Astfel, pârâta din cauza în care s-a pronunțat Hotărârea Seagon, citată anterior, era stabilită într-un stat membru.

33 În plus, trebuie să se constate că, întrucât obiectivele urmărite de articolul 3 alineatul (1) din regulament constau, după cum s-a amintit la punctul 27 din prezenta hotărâre, în promovarea previzibilității competenței jurisdicționale în materie de faliment și, prin urmare, a securității juridice, acestea militează în favoarea unei interpretări în sensul că această dispoziție creează și o competență de a se pronunța asupra unei acțiuni revocatorii formulate în cadrul unei proceduri de insolvență și îndreptate împotriva unui pârât care are domiciliul într-un stat terț. Astfel, o armonizare în Uniune a normelor de competență jurisdicțională pentru acțiunile revocatorii formulate în cadrul unei proceduri de insolvență contribuie la realizarea acestor obiective, independent dacă pârâtul are domiciliul într-un stat membru sau într-un stat terț.

34 Această concluzie nu poate fi repusă în discuție de faptul, subliniat de guvernul german în cursul ședinței, că pârâtul din cadrul unei asemenea acțiuni revocatorii ar fi chemat în fața unei instanțe care are sediul în alt stat decât cel în care se află domiciliul său.

35 Astfel, trebuie să se constate că criteriul stabilit de regulament pentru determinarea instanței competente pentru a se pronunța asupra acestei acțiuni, și anume cel al centrului intereselor principale ale debitorului, este în mod normal previzibil pentru pârât, care poate ține seama de aceasta la momentul în care participă împreună cu debitorul la un act susceptibil de a fi anulat în cadrul unei proceduri de insolvență. În aceste condiții, obiectivele previzibilității competenței jurisdicționale în materie de faliment și securității juridice, care reies din cuprinsul considerentului (8) al regulamentului, precum și, dacă este cazul, cel de a evita ca părțile să fie incitate să transfere bunuri dintr-un stat în altul ori să aleagă o anumită instanță pentru a-și ameliora situația juridică, menționat în considerentul (4) al regulamentului, au prioritate față de preocuparea de a evita ca pârâtul să fie chemat în fața unei instanțe străine.

36 De asemenea, nu poate fi admis nici argumentul întemeiat pe faptul că instanțele unui stat terț nu ar fi obligate în niciun mod să recunoască sau să execute o decizie pronunțată de o instanță competentă în cadrul Uniunii ori, cu alte cuvinte, că aplicarea articolului 3 alineatul (1) din regulament ar fi lipsită de efect util în cazul în care pârâtul ar avea domiciliul într-un stat terț.

37 Astfel, după cum a subliniat avocatul general la punctele 36 și 38 din concluzii, inopozabilitatea față de statele terțe a dispozițiilor din regulament referitoare la recunoașterea și la executarea deciziilor pronunțate de instanța care a deschis procedura de insolvență nu împiedică aplicarea normei de competență prevăzute la articolul 3 alineatul (1) din acest regulament. În plus, chiar dacă într-un caz concret nu există posibilitatea de a invoca însuși regulamentul în vederea recunoașterii și executării hotărârilor, este câteodată posibilă obținerea, în temeiul unei convenții bilaterale, a recunoașterii și a executării unei hotărâri pronunțate de instanța competentă.

38 Pe de altă parte, trebuie să se constate că, chiar în lipsa recunoașterii și a executării, în temeiul unei convenții bilaterale, a unei asemenea hotărâri de către statul în care se află domiciliul pârâtului, această hotărâre poate fi recunoscută și executată de celelalte state membre în temeiul articolului 25 din regulament, în special în cazul în care o parte a patrimoniului acestui pârât s-ar afla pe teritoriul unuia dintre aceste state.

39 Având în vedere toate cele de mai sus, trebuie să se răspundă la întrebarea adresată că articolul 3 alineatul (1) din regulament trebuie interpretat în sensul că instanțele din statul membru pe teritoriul căruia a fost deschisă procedura de insolvență sunt competente să se pronunțe asupra unei acțiuni revocatorii formulate în cadrul procedurii de insolvență și îndreptate împotriva unui pârât care nu are domiciliul pe teritoriul unui stat membru.

Cu privire la cheltuielile de judecată

40 Întrucât, în privința părților din litigiul principal, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța de trimitere, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată. Cheltuielile efectuate pentru a prezenta observații Curții, altele decât cele ale părților menționate, nu pot face obiectul unei rambursări.

Pentru aceste motive, Curtea (Camera întâi) declară:

Articolul 3 alineatul (1) din Regulamentul (CE) nr. 1346/2000 al Consiliului din 29 mai 2000 privind procedurile de insolvență trebuie interpretat în sensul că instanțele din statul membru pe teritoriul căruia a fost deschisă procedura de insolvență sunt competente să se pronunțe asupra unei acțiuni revocatorii formulate în cadrul procedurii de insolvență și îndreptate împotriva unui pârât care nu are domiciliul pe teritoriul unui stat membru.

Semnături